

KARL POPPER

Bilim ve siyaset felsefesiyle uğraşmış olan, 20. Yüzyılın en önemli düşünürlerinden Karl Popper 28 Temmuz 1902' de Viyana' da doğdu. Babası Yahudi bir hukukçuydu. Viyana üniversitesinde okuyan Karl Popper ilk olarak Marksizm'den etkilendi. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi' ne katılan Popper daha sonra diyalektik materyalizme karşı bir konum aldı ve Marksizm' i terk etti. Nazizm, pozitivistler gibi popper' ı da ülkesinden göç etmek zorunda bıraktı. Popper, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yeni Zelanda' da bulundu; savaş sonrasında Londra' da profesörlük yaptı. 1945 yılından itibaren İngiltere'ye gitti ve çalışmalarına burada devam etti.1965 yılında Kraliçe II.Elizabeth tarafından kendisine " Sir " ünvanı verildi. 17 Eylül 1994' te Londra' da öldü.

Önemli Eserleri:

- Bilim Felsefesinin Mantığı
- Açık Toplum ve Düşmanları
- Tarihçiliğin Sefaleti

BİLİM FELSEFESİ

Popper' ın felsefeye yaptığı ilk büyük ve önemli katkı, bilime bir sınır çekme problemine getirdiği yeni çözümlerden oluşur. Onun zamanına kadar kabul edilmiş olan görüşe göre, bilim tümevarım yöntemiyle seçkinleşir, yani bilim sonuçlarına, mantıksal analiz yerine, deney ve gözlem yoluyla ulaşır. Buradaki büyük güçlük ise, şudur: Ne kadar çok ve uzun süreli gözlem yapılmış olursa olsun, eldeki veriler sınırlanmamış bir genellemenin, tümel bir önermenin doğruluğunu saptamak için hiç bir zaman yeterli olmayacaktır. Örneğin “ Tüm kargalar siyahtır” şeklinde sınırlanmamış bir genellemenin doğruluğu, bu dünyada şimdi varolan ve gelecekte varolacak olan tüm kargaları hiçbir zaman gözlemleyemeyeceğimiz için kanıtlanamaz. Bu ise, bizi şu endişe verici, kaçınılmaz sonuca götürür: Bilim, yalnızca doğanın düzenliliğine duyduğumuz inançla varolabilir ki, bunu da tanımlamak ve kanıtlamak imkansızdır.

Popper, işte bu durumun bir sonucu olarak, sınırlanmamış genellemelerin, deneyime dayanan tümel önermelerin doğrulanmayacaklarını savunur, ancak bir yandan da yanlışlanabileceklerine işaret eder. “Tüm kargalar siyahtır.” genellemesinin hiçbir zaman doğrulanmasa bile, beyaz tek bir karga, onu yanlışlamaya yeter. Popper göre bilimde belirleyici olan yanlışlamadır.

O, bilimin, belirli özel koşullar altında gözlemlenen yada gözlemlenecek olan açısından, her zaman tehlike içinde olduğunu savunur. Bilimsel teoriler, Popper' a göre, gözlemler beklentilerle uyuşmadığı taktirde, terk edilmeye ya da değiştirilmeye mahkumdur. Buradan, hiçbir bilimsel teorinin, ne kadar çok test ve sınamadan başarıyla geçmiş olursa olsun, asla kesin sonuçlu olarak doğrulanamayacağı sonucu çıkar. Bu sonuç, Popper' a göre, bilim tarihi tarafından da doğrulanmaktadır. Newton fiziği gibi, doğruluğu test edilmiş ve geniş bir biçimde kabul görmüş olan teori bile, revizyonlardan kurtulamamıştır. Bilim, hiç kuşku yok ki, teorileri geliştirebilir onları tüm

testlerden başarıyla geçmiş olan yeni kuramlarla değiştirebilir. Ancak bilim hiçbir zaman doğayla ilgili olarak kesin, değişmez ve mutlak doğrulara ulaşmış olduğunu ileri süremez. Popper' a göre, bilimsel bilgilerimiz, tarihte şimdiye kadar, yanlışlamaya yönelik tüm sistematik girişimlere karşın ayakta kalabilmiş teoriler yığınınından ibarettir.

Popper, bilim hakkında görüşlerini ileri sürerken tabi ki karşısına Tanrı çıkar. Mantıkçı pozitivistler bilimi dünyevi alana çekme mücadelesinde oldukları için mesela “ Tanrı vardır.” önermesini kuru gürültü olarak niteleyerek kökten reddetmişlerdi. Oysa Popper “ Tanrı var mıdır?” sorusuna evet “ Tanrı vardır.” Ve anlamlı bir önermedir: doğru da olabilir yanlış da. Ancak yanlışlanabilmesi için bir yol olmadığı için bu soru, bilimsel değildir ve araştırmaya gerek yoktur, demiştir.

Üç Dünya Kuramı

Popper bilimsel bilginin niteliğini ortaya koymak amacıyla “ üç dünya kuramı” diyebileceğimiz bir görüş geliştirmiştir.

Popper fizik nesnelere birinci dünyaya, düşüncelerimizin ikinci dünyaya ait olduğunu söyler. Üçüncü dünya ise, kamusal alana çıkan düşüncelerimizin somut yansımalarından (örneğin kitaplar, makaleler, kütüphaneler vs.) oluşur ki bunlar artık eleştiriye açık ve bu nedenle de neseldir. Zaten Popper nesnel bir kuram derken açıkcası eleştiriye açık olan bir kuramı kastettiğini belirtir.

Bir başka deyişle, kuram ve hipotezi ortaya atarız. Böylece onları herkesin anlayıp eleştirme imkanı doğar. Gerekli donanıma sahip herkes ileri sürülen görüşlerin mantıksal açıdan tutarlı olup olmadığını, ampirik açıdan ise gözlem ve deney sonuçlarıyla uygun olup olmadığını sorgulayabilir, onları eleştirebilir. Bilimsel bilginin nesnelliği, ilke olarak herkesin böyle bir uğraşı yürütebilecek olmasından, eleştirebilir olmasından kaynaklanır. Bilginin nesnel olması bireylerin tümünden birden bağımsız olması değil, tek tek bireylerden bağımsız olması demektir.

Popper bu bağlamda üçüncü dünya kuramını ortaya atar ve bunu şöyle açıklar.

1. Deney: bu noktada Popper, bizden bütün makinelerimizin, aletlerimizin, öznel bilgilerimizin yok olduğunu ama kütüphaneler ile bunlardan öğrenme yeteneğimizin ayakta kaldığını düşünmemizi ister.
2. Deneyde; bu sefer bütün kütüphanelerde yok olmuştur, böylelikle kitaplardan da birşeyler öğrenme yeteneğimiz işe yaramaz hale gelmiştir. Buradan şu sonuca varır: “ bu iki deney üzerine düşünürseniz, üçüncü dünyanın gerçekliği, anlamı, özerlik derecesi zihninizde daha açık olarak belirecektir. Çünkü ikinci durumda uygarlığımız binlerce yıl yeniden ortaya çıkamayacaktır.

Popper şöyle der: özerlik düşüncesi benim üçüncü dünya kuramımın merkezidir: üçüncü dünya, bir insan yaratısı olmakla birlikte kendi özerk alanını oluşturur. Örneğin; doğal sayılar dizisinin insan yapısı olduğu konusunda Brouwer' le aynı görüşteyim. Ama bu diziyi biz yaratsak da dizi kendi özerk sorunlarını yaratır. Tek çift sayılar arasındaki ayırımı biz yaratmadık: Bizim yaratımızın hem istenmedik hem de zorunlu bir sonucudur.

Bu istenmedik ve zorunlu sorunların ortaya çıkması düşüncesi Popper'i bilginin gelişimine götürür: üçüncü dünya birinci dünyayı etkileyerek geri-besleyecek ve bilgi zorunlu olarak artacaktır.

TARİHSELÇİLİĞE BAKIŞ AÇISI

Tarihsel gelişmelerin yasaları yada ilkeleri bulunduğu, bu yasa ve ilkeleri bildiğimiz takdirde, insanlık tarihinde gelecekte olup bitecek olayları, tıpkı bir astronomun ay yada güneş tutulmasını önceden doğru tahmin etmesi gibi, önceden doğru tahmin edebileceğini savunan tarihselçiliğe şiddetle karşı çıkan Popper' a göre insan toplumunu oluşturan sistemde ön-deyiye yer yoktur; çünkü burada gelişmeyi belirleyen etkenlerin başında, çevremize ve içinde bulunduğumuz koşullara nasıl karşılık vereceğimizle ilgili kararlar gelir. Buna göre, örneğin teknolojinin çağdaş toplum üzerinde bu kadar büyük bir etki yapacak güç haline gelebileceği, bir yüzyıl önce hiç bir şekilde tahmin edilemezdi. Popper için, seçim ve sorumluluk bireylerindir, bundan dolayı üyeleri ister istesin, ister istemesin, toplum bu şekilde gelişmek zorundadır demek için yeterli dayanağımız asla olamaz.

Popper tarihin anlamı üzerine üç tez geliştirmiştir.

1. Tarihte tek bir eğilim yoktur, bilimsel bilgi her durumda ölçeklenemez.
2. Tarih sürekli bir biçimde olumlu gelişme göstermeyebilir, insanların ve kurumların hata yapma ihtimali vardır ve yapmışlardır.
3. Sınıflar gibi sosyal kategorilere yada varoluşa tek bir amaç atanamaz.

SIYASET FELSEFESİ

AÇIK TOPLUM

İlk defa Henri Bergson tarafından kullanılan ve Karl Popper tarafından geliştirilen ve popülerleştirilen bir kavramdır. Henri Bergson, sezgi ile kavranabilen (madde, zaman, algı) süre felsefesini oluşturan, bu yolla yaratıcı evrim doktrinini geliştiren bir filozoftur. Dolayısıyla açık toplum kavramının çıkış noktasında yaratıcı bir değişimin izini ve süreç odaklı bir anlayışı görmek mümkündür.

Açık toplum: Kimsenin mutlak bilgiyi elinde tutamayacağı, farklı insanların farklı fikirlere ve çıkarılara sahip olabileceğini ve insanların beraber barış içinde yaşayabilmelerini sağlayabilmek için, kişilerin haklarını koruyacak kurumlara ihtiyaç duyacağını kabul eden bir toplum anlayışıdır.

Açık toplum pratikte, hukukun üstünlüğüne dayanan, demokratik yollar ile seçilmiş hükümetlerce yönetilen, farklılıkları içinde barındıran kuvvetli bir sivil toplum, azınlıklara ve azınlık görüşlerine saygı anlamına gelir.

Popper'ın yazmış olduğu ve otoritelerce bütün zamanların en büyük Marksizm eleştirisi olarak nitelendirilen Açık Toplum ve Düşmanları adlı iki ciltlik kitabında formüle ettiği paradokslar yer alır. Bunlar;

- **Kendi kendini gerçekleştiren kehanet paradoksu:** Bu herhangi bir şeyin gerçekleşeceğine ilişkin kehanetin, o şeyin gerçekleşmesinin nedeni olabileceğini anlatır. Mesela bir bankanın batabileceğine dair bir kehanet ileri sürdüğümüzde, aslında gerçekte olmayan böyle bir durum yokken bile, halkın panik içinde bankalara hücum etmesi, paralarını çekmesi ve dolayısıyla, bankanın gerçekten batmasına yol açabilir. Bu paradoksun özünde, gerçekler değil, arzu edilen şey vardır.
- **Kendi kendini gerçekleştiremeyen kehanet paradoksu:** Banka örneğini şimdi tersten alalım. Birisi bir bankanın batacağını söyleyip gerekçelerini açıkladığında, o bankanın gerekli tedbirleri alarak bu batışın önüne geçebilir. Tıpkı, Marx'ın kapitalist toplum mutlaka çökecektir kehanetinin gerçekleşmemesi gibi.
- **Özgürlük paradoksu:** Denetim mi, özgürlük mü? Bu iki kavram yan yana gelebilir mi? Eğer herhangi bir denetim yoksa özgürlük, zorbaları, zayıfları kendilerine köle etmekle bırakacaktır. Dolayısıyla, kendi kendini kontrol etmeyen özgürlük köleliğe götürür. Öyleyse özgürlük için denetim gereklidir.
- **Hoşgörü paradoksu:** Popper'ın en ilginç paradokslarından biridir. Sınırsız hoşgörü, zorunlu olarak sonunda, hoşgörünün kendisinin ortadan kalkmasına yol açar. Hoşgörüsüz insanlara da hoşgörü gösterilmeli midir? Eğer hoşgörüsüz olanlar da hoşgörü gösterirsek, hoşgörülü bir toplumun hoşgörülü olmayanların saldırısına karşı savunmaya hazır olmazsak, hoşgörülülerin ve hoşgörünün kendisi ortadan kalkacaktır.
- **Demokrasi paradoksu:** Çoğunluk demokratik bir yolla demokrasiyi ortadan kaldırıbilir mi?
- **Yalancı paradoksu:** Bir Giritli bütün Giritlilerin yalancı olduğunu söylemektedir. Eğer bu önerme doğruysa, kendisinde bir Giritli olduğuna göre kendisi de yalancıdır. O halde tüm Giritlilerin yalancı olduğuna dair sözü de yalandır. Aslında anlatılmak istenilen şey, bir toplumsal önermenin, söyleyenini dışarda bırakamazlığıdır.

AÇIK TOPLUM DÜŞMANLARI

Popper' a göre, açık toplumun kesin düşmanları ütopyacılar. Kendilerinin özel ve seçkin bir grubu oluşturduklarını sanan ütopyacılar, açık toplum ve dolayısıyla da eleştiriye kesinlikle karşıdılar.

Açık toplum düşmanı 1: Platon

Platon değişmeyi, çürümenin yada bozulmanın aksiyonu haline getiriyor.

Totaliter bir toplum yapısı öneriyor, adaleti vurguluyor, bireylerin yada grupların çıkarlarından çok devletin çıkarlarını ve sürekliliğini vurguluyor.

Açık toplum düşmanı 2: Hegel

Diyalektiğin topluma ve tarihe açılmasını savunuyor.

Açık toplum düşmanı 3: Marx

Bilimsel bilgidaki birikim ve ilerleme insanlık tarihinin akışını büyük bir güçle etkileyeceğinden, fakat bilimsel bilginin gelecekteki durumu ya da gelişme seyri, mantıksal yada bilimsel yöntemlerle önceden kestirilemeyeceğinden dolayı, insanlık tarihinin gelecekte nasıl bir gelişme seyri içinde olacağına ilişkin öndeyide bulunmak olanaklı değildir. Bu ise, teorik bir tarih, yani teorik fiziğe karşı gelen ya da eşdeğer olan tarihsel bir toplum bilimi imkanının yadsınması anlamına gelmektedir. İşte bu Popper' a göre, Marx' ın bilimsel araştırmanın doğasını yanlış anlamaktan oluşan birinci yanlıştır. Marx gibi, Popper da bilimsel yöntemin toplumu konu alan araştırmalara uygulanabileceğini düşünür. Tarihsel araştırmayla bilimsel sosyalizmi özleştiren Marx' tan farklı olarak Popper' ın gözünde bilim tarihsel araştırmayla hatta tümevarımsal süreçlerle bile aynı değildir. Bilim imgelemenin, ilke olarak yanlışlanabilir olması durumunda, bilimsel olan hipotez oluşturma faaliyetini içerir. Oysa Marx' ın tarihsel değişimle ilgili değişmez diyalektik yasalarının keşfine dayanan iddiaları, yanlışlanabilir olmadıkları için, bilimsel değildir.

Karl Marx' ın ikinci yanlışı, bilimin toplumun bütününe uygulanabileceğini , bütün bir sistemle ilgili olan yasalar bulunduğunu düşünmesinden oluşur. Popper, buna holistic görüş ya da ütöpik bir toplumsal planlama adını verir. Ona göre, kaçınılmaz ve zorunlu olup, toplumun bütününe uygulanan tarihsel yasalara duyulan inanç, toplumun bütününe belli bir plana göre yeniden biçimlendirilmesi ya da yapılandırılması gerektiği görüşüne götürür. Bütünü göz önüne aldığında, insan faktörünü zorunlu olarak gözden kaçıran bu yaklaşım toplumun yeni baştan kurulması ve yapılandırılmasının mümkün ve zorunlu olduğuna önceden karar verir ve toplumun var olan yapısını kökten bir biçimde değiştirir. Karl Popper' a göre, Marx'ın ikinci yanlışı da bundan, yani onun bilimin deneme ve yanılma yöntemine dayandığını bir türlü görememesinden kaynaklanmaktadır. O, bunun tam tersine özel problemler için özel yaklaşımların söz konusu olduğunu belirtir, kurumların kötü yönetici tehlikesini en aza indirgeyecek şekilde düzeltilmesi ve geliştirilmesini ister.

DEMOKRASİYE BAKIŞ AÇISI

Popper, her çeşit ahlak düşüncesi bir yana, demokratik olarak örgütlenmiş bir toplumun, başka türlü örgütlenmiş bir topluma oranla, sorunlarını çözmekte daha etkili ve daha başarılı olduğuna inanır. Popper'a göre, teorik konularda olduğu gibi, Pratik alanda da doğru yanıtlara sahip olabileceğimizden asla emin olamayız. Bundan dolayı da, o yönetim biçimi olarak demokrasiyi, açık toplumu savunur, çünkü eleştirme ve tecrübe etme özgürlüğü en fazla demokraside vardır.

Demokrasinin politik prensiplerini şu şekilde belirlemiştir:

- Devlet gerekli bir kötülüktür, gücü gereksiz şekilde büyümemelidir.
- Reformist bir yapıya sahiptir.
- İnsanlara birarada yaşamaları için bir çerçeve verir, ama hiç kimseye üstünlük sağlamaz.
- Gelenekler, daha soyut araçlarla daha somut çözümler üretmemize yardımcı olurlar. Gelenekler, kurumlar arasında arabuluculuk yaparlar.
- Ürettiği politikalarla sorunları çözen ve hata yapmayan demokrasi, olumsuzlukları ve sürekliliği sağlanmış demokrasidir.